

Kim bu ýeke tipçiler

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Kim bu ýeke tipçiler KIM BU ÝEKE TIPÇILER

2024-nji ýyl dünýäde «öwrülişik» ýyly boldy...

Togsan ýedi ýurtda saýlaw boldy, ýene-de bolmaly: Braziliýa, Hindistan, Indoneziýa, Meksika, Päkistan, Russiýa, ABŞ, Germaniýa, Fransiýa, Irlandiýa, Kanada, Ispaniýa, Çili, Alžir, Urugwaý, Wenesuela, Eýran, Awtsriýa, Çehiýa, Awstraliýa, Siriýa we başgalar...

Şu ýyl 3.5 milliard adam saýlaw sandyklaryna ses oklady, ýene-de oklamaly...

Sandyklarda «ýeke ses berlişik» bolýar aslynda: Neoliberalizmiň dünýädäki kyrk ýyllyk ýykgynçylygy!

Adamlar garyplaşdygy saýy merkezi partiýalardan daşlaşýar, neoliberalizmiň döreden bosgunlar ýaly problemalaryny düýbünden çözjegine ynanylýan populist partiýalara bakan ýönelýär.

Ine, asyl hakykat bilen ýüzleşesi gelmeýänler, ýüzleşilmegini islemeýänler «eý waý, ekstremistik sagçylar gelýär» gorkusyny ýaýýar...

Hawa, sebäp-netije gatnaşygynyň üstünde hiç kimse duranok. Biz

duralyň onda:

Nasionalizm düşünjesi ilkinji gezek Iogann Gotfrid Gerder tarapyndan ulanyldy. XVII asyrda Angliýada, XVIII asyrda ABŞ-da we Fransiýada, XIX asyrda Germaniýada halkyň syýasy gatnaşygynyň barha ornaşmagy nasionalizmiň orta çykmagyna goşant goşdy...

* * *

Gürrüňsiz, nasionalizm «hameoleonpisint» düşünje reňkini baglanyşýan manysyndan alýar. Şonuň üçinem:

Nasionalizmiň orta çykan wagtyndan bäri geçen ýoly jedelli, jedeli edilmeli. Watandaşlyk, watansöýüjilik, halkçylyk, populizm, etnosite, şowinizm, imperializm hemişe biri-biri bilen bulaşdyrylýar...

Nasionalizm umuman alanda döwürleýin synplandyrmalara bölünýär. Mysal üçin:

Käbir syýasatşynaslar tarapyndan 1815-1871-nji ýyllaryň birleşdiriji nasionalizmi, 1817-1900-njy ýyllaryň dargadyjy nasionalizmi, 1900-1945-nji ýyllaryň hüjüm ediji nasionalizmi, 1945-nji ýyldan biziň günlerimize çenli-de häzirkizaman nasionalizmi hökmünde atlandyrylýar...

Bu döwrelere halkçy, gumanist, tradision, ýakobinçi, liberal, halkçy-ykdysady nasionalizm we ş.m. diýýänlerem bar.

XX asyrda iň köp gürrüňi edilen etniki nasionalizm aslyýetinde nasionalizmiň otrisatel tarapyny görkezýär. Biziňem başymyza bela bolan bu etniki nasionalizm umumy gelip çykyş, dil, din ýaly faktorlaryň halk bolmagyň barha kesgitleýji ölçeglerine öwrülmegi bilen separatistik aýratynlyga öwrüldi, öwrülýärem...

Aslynda nasionalizmiň kökünde halk agalygy pikiri bar. Çünki: Nasionalizm kapitalizmiň dünýäni çaltlyk bilen täsiri astyna almagynyň taryhy-jemgyýetçilik netijesidir. Nasionalizmi döreden kapitalistik ykdysadyýetiň XVIII asyrdan bäri deň däl, sazlaşyksyz ösüşidir. Şu ýerde aýratyn düşündirmeli bolýaryn:

* * *

Biziň günlerimizde ideologiýalar, teoriýalar bilgeşleýin biri-birine garym-gatym edildi. Düşünjeler ýoýulyp, içi köwüldi.

Sagçy, çepçi, faşist, kommunist, nasionalist, idealist, demokrat, liberal we başgalar hakyky berýän manylaryndan üýtgedildi. Käbir sagçy, käbir çepçi problematiki ýagdaýda getirildi. Şeýdibem, «aňlaýyn ýol kartalary» ýok edildi.

Maksat – hakykatyň ýalňys düşünilmegini ýola goýup, jemgyýetçilik durmuşyny täzedan (ýene işleýişleri ýaly) guramak!

Munuň «oýlap tapyjysy» neoliberalizm sa:p ykdysadyýeti däl-de, syýasaty – medeniýeti düýpden üýtgetdi. Iň uly propogandanyň serişdesi global mediýa näme diýse, ýerli ölçegdäki «terjime intelligentleri» halkyň boýnuna şony ildirdi. Mysal üçin:

Eksplutasiýaçy globallaşmaga garşy milli bazaryny we ýurduny goramaga synanyşanlara «faşist» diýildi! Şeýlelik bilen faşist maliýe kapitalistik eksplutasiýasynyň döreden düzgüniniň daşyna çykaryldy. Ýogsam bolmasa, faşizm kapitalizmiň totalitar dolandyryş formasydyr – eksplutasion ideologiýasydyr. Ykdysady krizis netijesinde girdejisi azalan kapitalistik synpyň eksplutasiýa derejesiniň ösdürilmegi üçin işçiler synpynyň garşylygyny basyp ýatyrmak maksady bilen güýje girizilen režimdir.

Galyberse-de... Kapitalizmiň «zulum ýaragy» hökmünde taryh sahnasyna çykarylan faşizm bilen globallaşmagyň arasyndaky ykdysady gurluşyň meňzeşligi gutulgysyzdyr. Şeýle bolýan bolsa, onda:

Global eksplutasiýa garşy ekin meýdanyny, tikiňçilik ussahanasyny goran mülkdardyr telekeçi, zähmetiniň hakyny talap edýän işçilerdir daýhanlar faşist bolup bilermi? Faşizmi ykdysady ulgamyndan çykaryp, sa:p ahlak-medeni ulgam bilen çäklendirmek hakykatda bar zady örtmekdir!

Bütün bu saýlawçylara «faşist» diýip bolarmy?

Halk döwletine duşman globalçylar milli döwletini, bazaryny goramak isleýän hemmeleri faşistlikde aýyplaýar. Ýogsam bolmasa, astl «tek tipçi» globallaşmaçy neoliberalizmden beter faşistem ýok...

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 02.07.2024 ý. Publisistika